

The background features a dark blue gradient with faint, light blue circular patterns and a scale on the left side. The scale has markings from 140 to 260 in increments of 10. The main title is centered in large, white, sans-serif capital letters.

RIKOSSEURAAMUSTAISTEN ASUNNOTTOMUUS TAMPEREELLA JA ASUMISEN YHTEISTYÖ

VAT-VERKOSTON SEMINAARI TAMPERE 20. 3.2019

TUTKIJA JENNI MÄKI

LAPIN YLIOPISTO

ESITYKSEN RAKENNE

- Asunnottomuus ja vapautuminen tilastojen valossa
- Muita näkökulmia asunnottomana vapautumiseen
- Havaintoja ja ajatuksia asumisen verkostoyhteistyöstä
- Pohdittuja asioita ja aidosti avoimia kysymyksiä

Esityksen aineisto-otteet lisensiaatintutkimuksesta Mäki (2017) Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuudenrakentajia. Tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta ja asumisesta.

OSA 1: ASUNNOTTOMANA VAPAUTUMINEN

The background is a dark blue gradient with a starry field of small white dots. On the right side, there are several technical diagrams. At the top right, a large circular gauge with concentric rings and numerical markings (100, 110, 120, 130, 140, 150, 160, 170, 180, 190, 200, 210) is visible. Below it, there are smaller circular diagrams with dashed lines and arrows, suggesting a process or cycle. The overall aesthetic is clean, modern, and technical.

ASUNNOTTOMUUDEN TARKASTELUA & MÄÄRITELMIÄ

- Asunnottomuutta **voidaan tarkastella joko yksilö- tai yhteiskuntakeskeisesti**. Tarkastelutapa määrittää mm. ongelman fokuksen ja ratkaisukeinot
- **ASUNNOTTOMUUS**: tila, jossa ollaan vailla vakinaista asuntoa, asutaan tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona tai laitoksessa, asuntolassa tai muussa asumispalvelussa ilman vuokrasuhdetta tai joudutaan asunnon puutteen vuoksi viettämään aikaa ulkona, kaduilla tai porraskäytävissä.
- **PITKÄAIKAISASUNNOTTOMUUS**: tila, jossa asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana.
- Asunnottomuus on alettu viime vuosina ymmärtää

”tuloksena dynaamisesta vuorovaikutuksesta yksilön ominaisuuksien ja rakenteellisen muutoksen välillä: rakenteelliset tekijät luovat olosuhteet, joiden puitteissa asunnottomuutta esiintyy, jolloin yksilöt, joilla on henkilökohtaisia ongelmia, ovat haavoittuvaisempia yhteiskunnan ja talouden epäsuotuisille kehityskuluille”. (Kostiainen & Laakso 2013)

VANKILASTA SUOMESSA VAPAUTUVISTA

- Vuonna 2017 yli puolet, eli 53 % vangeista (ilman sakkovankeja) oli vankilassa enintään kuusi kuukautta.
- Viiden vuoden seuranta-ajalla suoraan vankilasta vapautuneista 49 % joutui uudelleen vankilaan. Valvotun koevapauden kautta vapautuneista uuden tuomion sai vain 32.
- Asunnottomana vangeista vapautuu 30-35 %.

(Rikosseuraamuslaitos 2018)

VANKILASTA ASUNNOTTOMANA TAMPEREELLE VAPAUTUNEET TILASTOJEN VALOSSA

Vuosi	Määrä	Muut huomiot
2010	8	Joista 2 pitkäaikaisasunnotonta
2011	19	Joista 12 pitkäaikaisasunnotonta
2012	28	Joista 10 pitkäaikaisasunnotonta
2013	22	Joista 13 pitkäaikaisasunnotonta
2014	11	Joista 8 pitkäaikaisasunnotonta
2015	Tieto puuttuu	
2016	43	23 % kaikista vapautuneista
2017	56	23 % kaikista vapautuneista

ASUNNOTTOMANA VAPAUTUVAN YHTEISKUNNALLISESTA TOIMIJA-ASEMASTA

- Ihmisten parissa liikkuessamme olemme erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa. Yhteiskunnallinen toimijan asema, toimija-asema (subject position), tarkoittaa Pertti Alasuutarin (2007) mukaan ”*asemaa, johon yksilö tai ihmisryhmä on asetettu kyseisen position haltijana*”. Vrt. esim. vangin tai vangin vartijan asema. Tai pienten lasten vanhemman tai lapsettoman asema. Toimija-asemiin kohdistuu tietynlaisia rajoituksia ja odotuksia.
- Taru Kekoni (2007) määrittelee väitöskirjassaan yhteiskunnallisen aseman tarkoittavan ”*tiettyjen yhteiskunnallisten reunaehtojen rajaamaa tilaa ja toimintaympäristöä*” ja sitä suhdetta, ”*joka yksilön ja yhteiskunnan välille muodostuu*”.
- Asunnottomuus ja rikosseuraamustausta yhteiskunnallisten reunaehtojen vahvasti rajaamana toimintaympäristönä. Reunaehtoina: asunnottomalla ei ole asuntoa ja hän saattaa kattoa pään päälle tarvitessaan olla erilaisten asumispalveluiden ”armoilla”. Rikosseuraamustaisella taas on menneisyydessään erilaisia merkintöjä, ts. rikosrekisteri, joka on katkaissut osallisuuden työelämässä, asumisessa tai koulutuksessa. Tällaisilla seikoilla on väistämättä merkitystä yhteiskuntaan osallistumisessa.

ASUNNOTTOMANA VAPAUTUVAN LEIMATUSTA IDENTITEETISTÄ

- Taustalla ihmisille ominainen me - he ajattelu, jonka pohjalta toiseen ryhmään kohdistuvat asenteet ja ennakkoluulot, "*me elämme oikealla tavalla, he eivät*"
- Suurin osa meistä ei ole asunnoton, tai ole rikollinen: asunnoton ja rikollinen rikkovat merkittäväällä tavalla normatiivista käsitystä siitä, minkälainen ihmisen tulee olla.
- "Poikkeavan käytöksen" suhde stigmaan, joka tarkoittaa yksilöön kohdistuvaa sosiaalista leimaa. Leimatuksi tuleminen aiheuttaa usein myös leiman kantajan paheksuntaa. (Helne 2009, 20.) Asunnottoman rikollisen yhteiskunnallinen stigma on moninkertainen, koska se ei rajaudu vain yhdenlaiseen poikkeavuuteen.
- Negatiivisesti leimattu eli stigmatisoitu identiteetti voi kääntyä myös identiteetiksi, jonka yksilö itsestään omaksuu (self-stigmatization). Tällöin puhutaan leimatusta (sosiaalisesta) identiteetistä, joka voi muuntua yksilön elämäksi ja kokemaksi tilaksi "*tämän näköinen olen*".

ASUNNON MERKITYS UUSINTARIKOLLISUUDEN EHKÄISYSSÄ

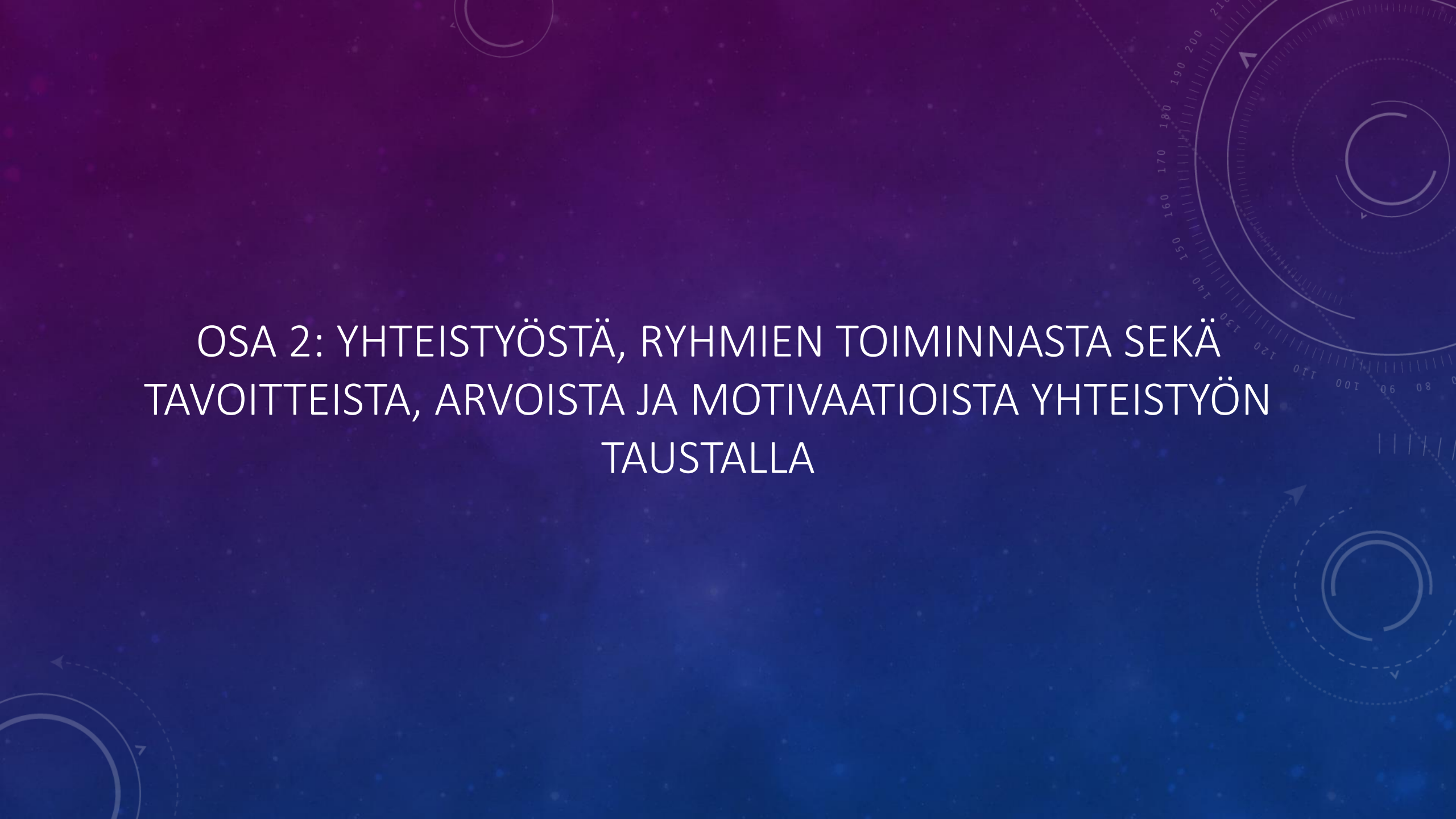
- Asunto mahdollistaa entisestä elämästä irtautumisen. Se mahdollistaa esimerkiksi uudenlaisen identiteetin rakentamisen, rikollisesta ja päihteitä käyttävästä seurasta irtautumisen ja tulevaisuuden omaehtoisen rakentamisen.
- Asunto merkityksellistyy lähtökohtana tulevaisuuden positiiviselle kehitykselle.
- Asunto fyysisenä tilana ja henkilökohtaisena tukikohtana, joka mahdollistaa esimerkiksi oman arjen rytmin löytämisen ja ylläpitämisen ja tätä kautta tavanomaisen yhteiskunnan käytäntöihin kiinnittymisen, yksityisyyden ja rauhoittumisen. Asuntoon sisään voidaan kutsua niitä ihmisiä, joita itse halutaan ja sen ulkopuolelle voi sulkea elämänhallintaa haittaavat tekijät, kuten rikollisen tai päihteitä käyttävän porukan.

ASUNTO MAHDOLLISUUTENA

Kaitsu: No se on tota noin ni, mun tausta on niin hurja. Että mä tota vielä viime vuoden lopussa, sama isännöitsijä joka mut on tähän päästäny, ni tyrmäs mut niinku nyrkillä täysin. Et ei missään nimessä. Ja nyt mä kuitenkin olen ollu täällä jo puoli vuotta. Ja tota noin, tänään tuli postilaatikosta, että tervetuloa kirjottaa niinku lisää vuokrasopimusta. Niin kyllä se niinku on tärkeä asia. Tää on semmonen, mihin en uskonu pääseväni vielä vuosiin. Että tää on kuitenkin aivan eri juttu, ku asua yksityisellä. Et niist ei koskaan tiedä, vaikka asiat hoitaisit kuinka, ni onko sulla sitä asuntoa enää neljän kuukauden päästä (...) Että tää on niinku omissa käsissä se, mitä täällä tapahtuu. Ja miten mä laitan asiat tapahtuu, et mikä on se järjestys (...), et tää on sillai eri lailla. Et mä nään niinku itseni (tauko) noitten kaikkien tekemisten kautta. Työn ja niinku muittenki. Et siin on semmonen, et mun minäkuva muodostuu niin. Ja tää, tää tulee toisesta suunnasta tavallaan. Et tää on tavallaan erilainen buusti. Et vaik oon aika iso poika (nauraa), ni silti tämmöstä tarvitaan. (...) Ja sit tota puoli vuotta tästä eteenpäin, ni on luvattu sitten keskustella siitä, jos mä haluan muuttaa johonki toiseen. Et mä saan oikeesti semmosen asumistodistuksen jos mä (toiselta yleishyödylliseltä vuokranantajalta J.M.) tai joltain muulta haluan asunnon. Mä saan täältä kyllä sit semmosenki. Et kyllä mä niinku haluaisin, mulla on semmonen, et tuolta vähän sivummaltaki asunnon.

ASUNNON HANKINTAA OMIN PÄIN

Sakari: ...Toi silloinen krimin valvoja, se kävi viel niinku tapaamassa mua (vankilan nimi "X" J.M.) vankilassa pari kertaa siinä (vuosiluku J.M.) syksyllä. Loppukesästä ku mä olin vapautumassa. Piti aluks muuttaa niihin (tuen tarjoajan J.M.) tukiasuntoihin ja oltiin sovittu kuukautta mun vapautumista ennen. Että suoraan ku mä tuun (X-vankilasta kaupunkiin J.M.) ni suoraan sinne.. Krimin toimistolle eka valvontakäynti ja samalla tehä se vuokrasopimus. Ni sielt tuliki sitte pommi. Et en mä tiä, miksei se ilmottanu sinne (X-vankilaan J.M.) mitään siitä, että tilanteet muuttu nyt, ettei meillä oookkaan nyt sitä asuntoo. Ja sit se koitti ehdottaa mulle, että tonne (asumisyksikkö muotoiseen palveluun J.M) jokskin aikaa. Sit ku mä kysyin, että mikä se jonkin aikaa on, niin vastaus oli joku kolme, neljä kuukautta. Ni silloin mä olin niinku jonkun puoltoista viikkoo, asuin kaverin tykönä. Nukuin sen sohvalla. Ja seuraavaan valvontakäyntiin mennessä, ni tota. No se raha nyt tehtiin miten tehtiin, niin tota hankin silloinki yksityiseltä asunnon...



OSA 2: YHTEISTYÖSTÄ, RYHMIEN TOIMINNASTA SEKÄ
TAVOITTEISTA, ARVOISTA JA MOTIVAATIOISTA YHTEISTYÖN
TAUSTALLA

MENESTYKSEMME LAJINA PERUSTUU YHTEISTYÖHÖN

Meille on (useimmiten) helppoa tehdä yhteistyötä silloin,

- Kun sen hyöty toiselle JA itsellemme on selvä
- Kun tavoite on selkeä ja tavoitteen saavuttaminen on suhteellisen lähellä
- Kun ongelmat ovat ymmärrettäviä ja tulevat lähelle omaa elämäämme

Monimutkaiset ongelmat ovatkin sitten haastavampia.

(Pöntinen Sanni, luento 19.2.2019 Tampere)

SOSIAALIPSYKOLOGINEN NÄKÖKULMA YHTEISTYÖHÖN (NIEMISTÖ, 2012)

Kaikessa ryhmätoiminnassa oleellinen kysymys liittyy ryhmän tuloksellisuuteen.

Ryhmiä olemassaololle löytyy psykologinen ja sosiaalinen peruste.

Psykologinen peruste kertoo henkilökohtaisesta päämäärästä ja sisältää yksilön halun ja mahdollisuuden toteuttaa tarpeitaan.

Sosiaalinen peruste kertoo ryhmän jäsenten yhteisestä päämäärästä ja sisältää yhteisen halun toimia tavoitteen suunnassa.

Ryhmän yleiset tunnusmerkit:

- Tarkoitus
- Säännöt
- Vuorovaikutus
- Työnjako
- Roolit
- Johtajuus

Tietoisuus tavoitteesta (perustehtävästä) on mielekkään ryhmätyöskentelyn lähtökohta. Päämäärätietoisuus helpottaa ryhmän jäsenten motivoitumista sekä keskinäistä työnjakoa tehtävän suorittamiseen.

Ryhmän jäsenten voimavaroja, osaamista ja sitoutumista voidaan lisätä sillä, että ryhmä muovaa tavoitteen oman kiinnostuksensa mukaisesti.

ASUMISEN YHTEISTYÖN MERKITYS VANKILASTA ASUNNOTTOMANA VAPAUTUVIEN AUTTAMISESSA

- Sellaisessa asumissosiaalisessa työssä, jota tehdään sujuvasti ja aidosti asiakastarpeiden pohjalta, tarvitaan monialaista sujuvaa yhteistyötä.
- Yksikään toimija ei yksin kykene ratkaisemaan asunnottomuutta. Tarvitaan ainakin
 - 1) asuntoja,
 - 2) asiakkaan asioista kokonaisvastuun kantava taho
 - 3) sellainen asumisen tuen tarjoaja, joka ymmärtää rikoskierteestä irtautumisen problematiikkaa ja
 - 4) muitakin tarvittavia palveluja (terapia, kuntoutus, koulutus, työllistymisen edistäminen jne).

OMAT JA YHTEISET TAVOITTEET ASUNNOTTOMANA VAPAUTUVIEN ASUMISEN EDISTÄMISESSÄ

EETTIS- MORAALISET TAVOITTEET YLEISEN HYVÄN EDISTÄMISESTÄ

Julkisen vallan tehtävänä edistää jokaisen oikeutta omaan asuntoon (AKEPA)

Yleishyödyllisen vuokratoimijan tehtävänä tarjota asuntoja niitä eniten tarvitsevalle (tulotaso, asunnon tarve, asunnon tarpeen kiireellisyys)

Rikosseuraamusalan tehtävänä vähentää uusintarikollisuuden riskiä ja turvata yhteiskuntarauhaa

Sosiaalihuollon tehtävänä edistää asiakkaiden hyvinvointia sekä järjestää asiakkaalle sosiaalihuoltolain mukainen, asiakkaan palvelutarvetta vastaava asumisen tuki

ARVOT JA MOTIVAATIOT ASUMISEN YHTEISTYÖN TAUSTALLA

Raha, eli taloudelliset reunaehdot

- **Vuokranantajan** näkökulmasta asumisen tulisi olla mahdollisimman riskitöntä
- **Tuetun asumisen palveluntuottajan** näkökulmasta tarve saada asiakkaita ja tarve saada asiakkaat sitoutumaan palveluun ja hyötymään siitä
- **Kuntatoimijan** näkökulmasta tarve saada sosiaalipalveluihin myönnetty budjetti riittämään mahdollisimman hyvin ja vähentää asunnottomuutta

Hyvinvoinnin lisääminen

- **Vuokranantajan** näkökulmasta tärkeää asumisviihtyvyys ja vähäinen asukasvaihtuvuus
- **Tuetun asumisen palveluntuottajan** näkökulmasta tärkeää auttaa asiakasta kuntoutumaan tai säilyttämään tietty toimintakyky
- **Kuntatoimijan** näkökulmasta tärkeää tuottaa asiakkaille heidän tarvitsemansa palvelut laadukkaasti ja tehokkaasti

Asioiden sujuminen

- **Vuokranantajan** näkökulmasta asuminen sujuu, kun ei tule asumishäiriöitä ja vuokrat hoituvat ajallaan
- **Tuetun asumisen palveluntuottajan** näkökulmasta asiat sujuvat, kun asiakkaan kuntoutuminen etenee tai toimintakyky pysyy yllä
- **Kuntatoimijan** näkökulmasta asiat sujuvat, kun asiakkaan palvelutarve vähenee ja kun asunnottomuus vähenee

ASUMISEN YHTEISTYÖN ONNISTUMISTA JA EPÄONNISTUMISTA EDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ

Onnistumista edistäviä tekijöitä

- Selkeät yhteiset käsitykset ja sopimukset vastuunjaosta sekä siitä, mitä ollaan tekemässä
- Yhdessä luodut tavoitteet ja yhteinen pyrkimys tavoitteeseen - mitä kaikkea kukin on valmis tuomaan pöytään ja millä ehdoilla
- Luodaan yhteisiä käytäntöjä, joilla ”mutkia voidaan oikaista”
- Nopea reagointi ja tiedonvaihto – joustava monialainen toimintaympäristö
- Palvelun asiakaslähtöisyys – asiakkaiden kuuleminen jo suunnitteluvaiheessa

Epäonnistumista edistäviä tekijöitä

- Yhteinen tavoite puuttuu tai se on epäselvä
- Vastuut epäselviä
- Ei panosteta tiedonvaihtoon tai pimitetään tietoa – luottamuksen rapautuminen
- Osapuolten välinen epäkunnioitus, sooloilu
- Ei sitouduta yhdessä sovittuihin vastuualueisiin
- Palvelu ei vastaa tarpeita – mitä asiakkaat OIKEASTI tarvitsevat?

MIHIN PERUSTUU ASUMISEN YHTEISTYÖN ONNISTUMINEN

LUOTTAMUS

Nopea tilannekohtainen reagointi

Yhdessä asetetut tavoitteet ja luottamus yhteiseen prosessiin

Asuminen sujuu tai päättyy suunnitellusti

LUOTTAMUS

LUOTTAMUS

Toimijakohtainen vastuunkanto "omasta ruudusta"

Ajantasainen tiedonvaihto (sisäinen ja ulkoinen), yhteistyötapaamiset

LUOTTAMUS

ASUMISEN TUEN MERKITYKSESTÄ

Matti: No kyl se tota niinku, sanotaan nyt, et itse asiassa on ihan hyvä et on olemassa tää (asumispalvelu J.M.). Et toi (asumispalvelun työntekijä J.M.), joka on mun tukihenkilö tavallaan, tai on mun työntekijäni tai omatyöntekijä tai mikskä sitä sanotaan nyt sieltä. Ni sanotaan, että on näitä tilanteita hei, et ei mulla aikasemmin ois päänuppi kestäny noita sosiaalityöntekijöitä tai noita hommia. Ei, että itse asiassa on hyvä, että mulla on määrätty työntekijä selittämässä mulle näitä asioita, koska ei, en mä näitä määrättyjä asioita hei, en mä oo tullu oppii niitä. Tossa (tauko) kyl mulla meni pari vuotta tossa ku mä en käyny KELA:n enkä sossun luukulla käyny hoitamassa, et mä hain rahani mistä mä hain silloin. Ja tota, se nyt oli sitä rikolliskierrettä, rikoskierrettä, mikskä sitä sanois, ni (tauko). Se, että nyt täytyy mennä näillä, mitä on.

KAKSI CASE-ESIMERKKIÄ ASUMISEN TUEN ONNISTUMISISTA

ASUMISEN TUKITAHO X KAUPUNGISSA Y

- Vuokraa rikosseuraamustaustaisille omistamia asuntotoja, jotka sijaitsevat normaalin asutuksen joukossa ympäri kaupunkia
- Asumisen tuessa ollut vuosien 2015-2017 välisenä aikana yhteensä 74 hlöä
- Asumisen tuesta omaan asuntoon ohjautunut em. aikana 38 %
- Tuettu asuminen voi olla asumisen suhteen häiriötöntä myös monessa sellaisessa tapauksessa, jossa omaan vuokra-asuntoon ei olla päädytty. Tällöin asuminen on onnistunutta, mutta tuen tarve jatkuu jonkin muun syyn kuin asumisen suhteen. Varsinaisista asumisen häiriöistä, tai niihin johtaneista muista ongelmista, kertovat kohdat uloskirjattu (3 %) ja uloskirjattu päihteidenkäytön vuoksi (3 %).

ASUMISEN TUKITAHO Z KAUPUNGISSA W

- Rikosseuraamustaustaisten parissa toimiva kolmannen sektorin toimija, joka asuttaa rikostaustaisia omistamiinsa tai välivuokraamiinsa asuntoihin tavallisen asutuksen joukkoon
- Vuokralaisia vuodesta 2016 alkaen noin 60 henkilöä/vuosi
- Asiakkaista n. 70 % ollut tuessa ja n. 30 % pelkässä vuokrasuhteessa (koska asuntoa ei muualta saa)
- Vuokranantajan näkökulmasta katsottuna kahdeksalla vuokralaisella (13 %) on ollut asumisessa ongelmia viimeisen vuoden aikana. Ongelmat on selvitetty ilman häätöprosesseja yhteistyössä asukkaan ja sosiaalitoimen kanssa.

OSA 3: POHDINTAA MAAILMAN MENOSTA

The background is a dark blue gradient with a subtle pattern of white stars. Overlaid on this are several technical diagrams. In the top right, there is a large circular gauge with concentric rings and numerical markings from 80 to 210. In the bottom right, there is a diagram with concentric circles and arrows indicating a clockwise direction. In the bottom left, there is a partial diagram with concentric circles and an arrow pointing left. In the top left, there is a small circular diagram with a curved arrow.

POHDINTAA JA AITOJA KYSYMYKSIÄ ASUMISEN VERKOSTOYHTEISTYÖN HAASTEISTA: STIGMA

Kuinka onnistuisimme vähentämään vankilasta
vapautuviin kohdistuvaa stigmaa?

Kuinka saisimme yhteistyökumppanit uskomaan
muutoksen mahdollisuuteen?

Kuinka saisimme vangin uskomaan itseensä?

POHDINTAA JA AITOJA KYSYMYKSIÄ VERKOSTOYHTEISTYÖN HAASTEISTA: NIUKAT RESURSSIT

Kuinka turvaamme paljon tukea tarvitsevien tuen tarpeen täyttymisen?

Onko pakko tulla valmista kahdessa vuodessa?

Kuinka yhteistyö toimijoiden välillä sujuisi mahdollisimman kevyesti ja pienellä vaivalla?

POHDINTAA JA KYSYMYKSIÄ VERKOSTOYHTEISTYÖN HAASTEISTA: JATKUVASSA MUUTOKSEN TILASSA OLEVA PALVELUKENTTÄ

Kuinka rakentaa jotain pysyvää, kun joka puolella asiat menevät jatkuvasti uusiksi?

Toimijoiden aika ja energia menee muutoksen pelkäämisen, muutostyöhön ja uudelleen orientoitumiseen

Palveluntuottajien vaihtuminen

TALOUSNÄKÖKULMA UUSINTARIKOLLISUUDEN JA ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISYYN

- Uusintarikollisuus, vankeus ja asunnottomuus tulevat yhteiskunnalle kalliiksi monessa mielessä, ennen kaikkea taloudellisesti. Erään tutkimuksen mukaan pitkäaikaisasunnottomuuden kustannukset kunnille ovat suuremmat, kuin asunnon ko. kohderyhmälle tarjoaminen (Jyväskylän yliopisto et al. 2011).
- Rikollisuuden yhteiskunnalliset kokonaiskustannukset olivat Suomessa vuonna 2013 arvion mukaan vähintään 12,7 miljardia euroa (Hinkkanen 2014).

LOPUKSI

KIITOS MIELENKIINNOSTA!

Yhteydenotot, kyselyt, yms.

sähköpostitse jemaki@ulapland.fi